

ที่มาภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่ออำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Language Using in Districts Naming of Northeastern Thailand

วathsanya เล็กกัน¹ และ รัตนา จันทน์เทาว์²

wathanya lekun¹ and Rattana Chanthao²

^{1,2}สาขาวิชาภาษาไทย

^{1,2}Thai Language

^{1,2}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

^{1,2}Faculty of Humanities and Social Sciences

^{1,2}มหาวิทยาลัยขอนแก่น

^{1,2}Khon Kaen University

บทคัดย่อ

ชื่อสถานที่บ่งบอกถึงประวัติที่มาของชุมชนและลักษณะทางภูมิศาสตร์ ชื่ออำเภอก็เช่นเดียวกัน ดังนั้น บทความวิจัยเชิงคุณภาพนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบาย ภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่ออำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยรวบรวมและวิเคราะห์ รายชื่ออำเภอจำนวน 306 ชื่อ จาก 20 จังหวัด บทความนี้ใช้แนวคิดด้านภาษาของชื่อ สถานที่ (Place Name) ผลการศึกษาพบว่า ภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่ออำเภอมีที่มาจาก 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาบาลีสันสกฤต และภาษาเขมร โดยมี 2 รูปแบบ ได้แก่ ชื่อที่ปรากฏภาษาเดียว และชื่อที่ปรากฏ 2 ภาษา โดยพบว่าชื่อที่ปรากฏ ภาษาเดียวมากที่สุด คือ จำนวน 240 ชื่อ และชื่อที่ปรากฏการปนกัน 2 ภาษา จำนวน 66 ชื่อ ภาษาที่ปรากฏในชื่ออำเภอเหล่านี้สะท้อนให้เห็นลักษณะเฉพาะบางประการ ของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยชื่ออำเภอ ที่อยู่ในกลุ่มจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ส่วนใหญ่จะเป็นภาษาบาลีสันสกฤต และ ภาษาเขมร ตามภาษาของกลุ่มผู้พูดซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ส่วนพื้นที่อื่น ๆ นิยม ใช้ภาษาไทยถิ่นอีสาน

คำสำคัญ: อำเภอ, การตั้งชื่อ, ชื่อสถานที่, ประเทศไทย

Abstract

Place name can display the communities' history and geography, so can district name. Therefore, this qualitative research article aims to explain the language used for naming districts in the northeast region of Thailand. 306 district names from 20 provinces are collected and analyzed. The concept of "Place name" is applied. The results are found that there are 3 languages which are used for naming districts: Isan, Pali-Sanskrit, and Cambodian. There are 2 forms of district names: the monolingual names and the bilingual names. The monolingual names are mostly found; there are 240 names in total. As for bilingual names, there are 66 names. The languages which appear in district names reflect in part of the characteristic of people in each area of northeast region. Most of district names in Surin, Buriram, and Srisaket provinces are Pali-Sanskrit and Cambodian because people who live there are Cambodian. As for other areas, it is found that Isan language is mostly used.

Keywords: District, Naming, Place name, Thailand

1. บทนำ

ชื่อสถานที่ (Place name) ในประเทศไทยส่วนใหญ่แสดงความเชื่อมโยงกับประวัติของผู้คนและลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ นอกจากนี้ชื่อยังแสดงอัตลักษณ์บางอย่างของสังคมไทยด้วย การตั้งชื่ออำเภอในประเทศไทย ย่อมมีความแตกต่างกันไปตามปัจจัยรอบด้านต่าง ๆ ที่จะส่งผลถึงการแสดงตัวตนของคนในพื้นที่นั้น ๆ การคัดเลือกชื่ออำเภอที่เหมาะสมจึงต้องคำนึงแหล่งที่มา และการเลือกใช้ภาษาชื่ออำเภอที่ผ่านการคัดสรรทางภาษามาย่อมจะสะท้อนให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาในอดีตของอำเภอนั้นได้อย่างชัดเจน ว่าเหตุใดถึงเลือกใช้นี้ในการตั้งชื่อ อีกทั้งยังบ่งบอกถึงความคิดต่าง ๆ ของผู้คนในอดีตที่อาศัยอยู่ตามพื้นที่นั้น ๆ เช่นกัน ว่าคิดเห็นอย่างไรกับพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นภาพสะท้อนลักษณะบริบททางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ๆ และลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นในเขตอำเภอนั้น ๆ ผ่านการตั้งชื่อของแต่ละอำเภอ การศึกษาในลักษณะนี้เรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า การศึกษาภูมินาม

การศึกษาภูมินาม เป็นการศึกษาชื่อสถานที่ต่าง ๆ โดยใช้หลักการทางภาษาศาสตร์ (Toponymy) เป็นวิธีการหนึ่ง ที่จะสืบทราบความเป็นมาของท้องถิ่น หรือเพื่อประโยชน์อย่างอื่น ๆ ซึ่งจัดอยู่ในศาสตร์ที่ว่าด้วยการศึกษาเกี่ยวกับชื่อของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในภาษา (Onomastics) โดยทั่วไปการศึกษาเรื่องภูมินามจะศึกษาโดยมุ่งเน้นประวัติความเป็นมา เพื่อให้เห็นความสำคัญของชื่อเรียกสถานที่แต่ละแห่งหรือมุ่งเน้นให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความสนใจ และเห็นคุณค่าของถิ่นฐานที่อยู่อาศัย ขนบธรรมเนียม วิถีชีวิต สภาพแวดล้อม ฯลฯ ของท้องถิ่นตน (สุจริตลักษณ์ ตีพิมพ์, 2543: 51)

ช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาประเทศไทยได้มีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องภูมินามของสถานที่ต่าง ๆ ในทุก ๆ ภูมิภาคของประเทศไทยจำนวนมาก ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็เช่นเดียวกัน ได้มีการศึกษาเรื่องภูมินามของสถานที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ชื่อหมู่บ้าน ชื่ออำเภอ หรือชื่อวัด ดังเช่นงานของ ไพฑูรย์ ปิยะปกรณ (2537) ที่ได้ศึกษาเรื่องภูมินามทั่วไปในการตั้งถิ่นฐานหมู่บ้านชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะคำที่ปรากฏซ้ำ ๆ และมีความถี่มากที่สุด คือ คำว่า หนอง รองลงมาได้แก่ โนน โคน นาดอน ห้วย ดง หัว คำท่า กุด วัง โพน ดาบ่า เหล่านี้

และทุ่ง ตามลำดับ ซึ่งเป็นคำที่ล้นแล้วแต่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทางด้านภูมิศาสตร์รอบข้างที่นำมาใช้ในการตั้งชื่อหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ภูมินามส่วนใหญ่จะบ่งบอกถึงปัจจัยการเลือกที่ตั้งพื้นฐาน การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมทางพื้นที่ท้องถิ่นที่ตั้งหมู่บ้าน แหล่งน้ำ ที่ดิน ที่ดินทำกิน ลักษณะภูมิประเทศ พืชพรรณธรรมชาติ และสัตว์ท้องถิ่น

งานวิจัยที่ผ่านมา นั้น โดยส่วนใหญ่แล้วมักจะทำการศึกษาเฉพาะในเขตจังหวัดเดียวเท่านั้น บทความนี้ต้องการที่จะศึกษาภูมินามของชื่ออำเภอทั้งหมดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีขนาดพื้นที่ที่ใหญ่กว่า และแน่นอนว่า ในแต่ละอำเภอ และจังหวัดย่อมต้องมีทิศทางและแนวโน้มในการตั้งชื่ออำเภอที่แตกต่างกันไป ตามพื้นเพดั้งเดิมของพื้นที่นั้น ๆ ในขณะที่การศึกษาภูมินามของหมู่บ้านนั้นอาจมีแนวโน้มในการตั้งชื่อหมู่บ้านที่ใกล้เคียงกันเพราะด้วยระยะห่างของพื้นที่และพื้นที่ทางวัฒนธรรมเดิมที่ไม่แตกต่างกันมากนักนั่นเอง บทความเรื่องนี้จึงมีความมุ่งหมายที่จะศึกษาภาษาที่นำมาใช้ในการตั้งชื่ออำเภอ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการสะท้อนตัวตนของบุคคลในท้องถิ่น

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาภาษาที่นำมาใช้ในการตั้งชื่ออำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

3. ระเบียบวิธีวิจัย

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่ออำเภอในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้แนวคิดด้านที่มาของภาษาประเภทชื่อสถานที่ (Place Name) อันประยุกต์แนวคิดเรื่อง ภูมินามกับวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแนวคิดที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างภูมินามกับสภาพทางสังคมวัฒนธรรม กล่าวคือ ภูมินาม คือ คำนามที่ใช้เรียกขาน สถานที่ที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ทั่วไป ทั้งนี้ภูมินามมักตั้งและกำหนดให้มีความแตกต่างเบื้องต้นทางพื้นที่เพื่อจะสามารถบ่งบอกสถานที่ต่าง ๆ ได้อย่างจำเพาะเจาะจง (ไพฑูรย์ปิยะปรกณ์, 2537 : 49) ซึ่งผู้ที่ตั้งภูมินามส่วนมากได้แก่ ผู้คนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในสถานที่นั้น ๆ ภูมินามเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องและผูกพันอยู่กับวิถีชีวิต

ของผู้คน และสามารถบ่งบอกถึงวิถีคิด และสภาพทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในสถานที่นั้นได้ บทความนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้กระบวนการสอบถามผู้บอกภาษาหลักจากการสัมภาษณ์อย่างอำเภอบึง และนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์

การศึกษาภาษาและความหมายของชื่ออำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือศึกษาทั้งหมด 20 จังหวัด และจำนวน 306 อำเภอ ในประเด็นด้านที่มาของภาษาผู้วิจัยใช้หลักเกณฑ์การแยกที่มาของคำจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554 และพจนานุกรมภาษาถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ฉบับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จากนั้นจึงนำข้อมูลมาสรุปและอภิปรายผลการวิจัย

4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อภิศักดิ์ โสมอินทร์ (2520 : 87-94) ได้กล่าวถึงภูมินามวิทยาอีสานไว้ในหนังสือวารสารภูมิศาสตร์ โดยศึกษาลักษณะภูมิประเทศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นชื่อภาษาถิ่น เช่น กุด หมายถึง บึง หรือ หนองน้ำที่มีขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่ กุดมีความสำคัญต่อผู้คนอีสานมาก โดยเฉพาะหมู่บ้านที่อยู่ตามลำน้ำชี ลำน้ำมูล ซึ่งทั้งสองฝั่งของแม่น้ำทั้งสองสายนี้เต็มไปด้วยกุดโสก คือ ร่องน้ำลึก เกิดจากการพังทลายของดินที่น้ำเป็นตัวการ ซึ่งภูมิประเทศมีความลาดชันมาก ก็ยังมีโอกาสเกิดโสกมาก ชื่อหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหลายแห่งมีชื่อนำหน้าว่า โสก เช่น บ้านโสกเชือก บ้านโสกขุ่น บ้านโสกโดน เป็นต้น โคก หมายถึง ลักษณะทางภูมิประเทศที่เป็นที่สูง การระบายน้ำดี เป็นลักษณะป่าไม้เบญจพรรณ โคก เป็นคำที่พบมากที่สุดคำหนึ่ง โดยเฉพาะชื่อหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น บ้านโคกสูง หนองบัวโคก เป็นต้น

นอกจากเอกสารที่ได้อธิบายถึงลักษณะภาพรวมของสภาพภูมิศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่ที่ได้ถูกนำมาตั้งชื่อหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว ยังมีงานวิจัยอีกหลายเรื่องที่ได้อธิบายลักษณะเฉพาะของภูมินามแต่ละท้องถิ่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

กนกวรรณ อารีย์พัฒนไพบุลย์ (2534) วิจัยเรื่อง การศึกษาแนวการตั้งชื่อหมู่บ้าน ลักษณะของคำที่ใช้ตั้งชื่อหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงชื่อหมู่บ้าน และภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏจากชื่อหมู่บ้านในเขตอำเภอบำบอง จังหวัดหนองคาย โดยเก็บข้อมูล

จากการรวบรวมเอกสารชั้นปฐมภูมิ และจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นผู้รู้ประจำท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า แนวการตั้งชื่อหมู่บ้านมี 8 ประเภท ได้แก่ ตั้งชื่อตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ ตั้งชื่อตามพืชพรรณ ตั้งชื่อตามชื่อบุคคลสำคัญ ตั้งชื่อตามตำนานหรือนิทาน ตั้งชื่อตามวัตถุโบราณ ตั้งชื่อเพื่อบอกขนาดหรือทิศทาง ตั้งชื่อเพื่อแสดงถึงกิจการกระทำ และตั้งชื่อเพื่อเป็นมงคลนาม ในด้านลักษณะการสร้างคำและประเภทที่มาของคำ พบว่า มี 3 ลักษณะ ได้แก่ โครงสร้างของคำ ลักษณะการสร้างคำ และประเภทที่มาของคำ ในด้านการเปลี่ยนแปลงชื่อหมู่บ้านพบว่ามี 4 ลักษณะ ได้แก่ การกลายเสียง การกลายความหมาย ชื่อหมู่บ้านที่เปลี่ยนแปลงใหม่ และความสัมพันธ์ระหว่างรูปคำกับความหมาย และประเด็นสุดท้าย ภาพสะท้อนทางสังคมจากชื่อหมู่บ้านพบว่ามี 4 ด้าน คือสภาพทางภูมิศาสตร์ การเลือกตั้งถิ่นฐาน การดำเนินชีวิต และความเชื่อ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าภาพสะท้อนทางสังคมทั้ง 4 ด้านนี้ มีความสัมพันธ์กับชื่อหมู่บ้านอย่างเห็นได้ชัด

โคมสุภางค์ ทองปลิว (2534) วิจัยเรื่อง การศึกษาความหมายชื่อหมู่บ้าน และตำบลในอำเภอเมือง จังหวัดเลย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการตั้งชื่อ การเปลี่ยนชื่อ และสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงชื่อ ตลอดจนศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชื่อหมู่บ้านและตำบล กับสภาพชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาพบว่า ชื่อหมู่บ้านและตำบลทั้งหมด 111 ชื่อ สามารถแบ่งตามความหมายได้ 5 ประเภท คือ ชื่อที่มีความหมายเดียว ชื่อที่พิจารณาความหมายจากชื่อคำแรก ชื่อพิจารณาความหมาย จากชื่อคำแรกและคำถัดไป ชื่อที่พิจารณาความหมายจากการนำคำขยายมาไว้หน้าคำที่มีความหมายเป็นหลัก และชื่อที่พิจารณาความหมายจากกลุ่มคำเป็นคำแรก ชื่อหมู่บ้านและตำบลที่มีความหมายเดียว ตั้งตามชื่อพืชพรรณมากที่สุด ชื่อที่พิจารณาความหมายจากชื่อคำแรกและคำถัดไปเป็นชื่อที่แสดงลักษณะทางภูมิประเทศ ชื่อที่มีคำขยายเป็นคำแรกเป็นชื่อที่แสดงจำนวนหรือขนาด และชื่อที่มีกลุ่มคำเป็นชื่อคำแรกเป็นพืชพรรณ การเปลี่ยนแปลงชื่อ และสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้นหมู่บ้านส่วนใหญ่ใช้ชื่อเดิม แต่บางหมู่บ้านเปลี่ยนชื่อตามความนิยม เปลี่ยนตามที่มาของชื่อ ตามลักษณะภูมิประเทศ และเปลี่ยนเนื่องจากความเข้าใจผิด ชื่อหมู่บ้านและตำบลสัมพันธ์กับสภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมในด้านทรัพยากรธรรมชาติ การประกอบอาชีพ การเลือกตั้งทำเลที่ตั้งหมู่บ้าน

วนิดา ตริสินธุรส (2549) วิจัยเรื่องชื่อบ้านนามเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงในการตั้งชื่อบ้านนามเมือง ในจังหวัดนครราชสีมา และศึกษาแนวทางการตั้งชื่อบ้านนามเมือง กับสภาพแวดล้อมในด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาเกี่ยวกับชื่อหมู่บ้านและประวัติหมู่บ้านในจังหวัดนครราชสีมา ทั้งหมด 26 อำเภอ 6 กิ่งอำเภอ 287 ตำบล 3,528 หมู่บ้าน

งานวิจัยเรื่องนี้ใช้วิธีการศึกษาค้นคว้า 2 แนวทางคือ ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม ผลการศึกษาพบว่า ชื่อหมู่บ้านสะท้อนให้เห็นภาพรวมของชุมชนนั้นทั้งในด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมทั้งในด้านสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นที่สูง ประเภท โนน ดอน หรือเนิน ฯลฯ อยู่ใกล้แหล่งน้ำ ประเภท หนอง คลอง หรือบึง และมีพรรณไม้ หรือต้นไม้ขนาดใหญ่ในบริเวณนั้นที่บ่งบอกถึงที่ตั้งของหมู่บ้านได้อย่างชัดเจน ด้านประวัติศาสตร์สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นมา และความสำคัญของสถานที่แห่งนั้นในอดีต โดยมักใช้คำว่า พลับพลา ด่าน และท่า เป็นต้น และสุดท้ายในด้านวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยที่สำคัญต่อการเลือกทำเลที่ตั้งถิ่นฐานว่า มักจะอยู่ในบริเวณที่อุดมสมบูรณ์ ใกล้แหล่งน้ำ และมีความปลอดภัยในชีวิตเป็นสำคัญ อาทิ วัฒนธรรมการเลี้ยงชีพด้วยการเกษตร มักมีคำว่า ไร่ นา ปรากฏอยู่ และด้านลักษณะภาษาที่ใช้ตั้งชื่อหมู่บ้าน พบว่าส่วนใหญ่เป็นคำไทยแท้ และส่วนน้อยเป็นคำภาษาบาลี สันสกฤต

สุปิยา ทาปทา และ ทศน์ ทศนียานนท์ (2550) วิจัยเรื่อง ชื่อบ้านนามเมือง ในเขตอำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและความหมายของชื่อตำบล หมู่บ้าน และชุมชนในเขตอำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 12 ตำบล 152 หมู่บ้าน และ 106 ชุมชนที่อยู่ในเขตตำบลในเมือง (เทศบาลนครอุบลราชธานี) ผู้วิจัยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์เก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเป็นสำคัญ และใช้ข้อมูลที่เป็นเอกสารชั้นรองประกอบการใช้แบบสอบถาม การเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่าชื่อตำบล หมู่บ้าน รวมทั้งชุมชนตำบลในเมือง ในเขตอำเภอ เมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานีทั้ง 258 ชื่อ ถูกจำแนกเป็น 14 ประเภทได้แก่ ชื่อของพืช ลักษณะภูมิประเทศ ความเป็นมงคล การกระทำ ทิศทาง สัตว์ คน สถานที่ ของใช้ อาชีพ ขนาด จำนวน ระยะเวลา และจำแนกไม่ได้ จึงกล่าวได้ว่า การตั้งชื่อ บ้านนามเมือง ในเขตอำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี จะตั้งขึ้นโดยใช้ชื่อ ของพืชตามท้องถิ่นและลักษณะภูมิประเทศ ที่ตั้งเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ จังหวัดอุบลราชธานีมีลักษณะภูมิประเทศที่เป็นแหล่งรวมแม่น้ำสายต่าง ๆ และมีความอุดมสมบูรณ์ทำให้มีพืชพันธุ์ตามท้องถิ่นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจำนวนมาก

งานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ทราบว่าการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมินามใน ช่วงแรกนั้น มักศึกษาเรื่องที่มาจากภาษาและความหมาย รวมไปถึงลักษณะความ เปลี่ยนแปลงทางภาษาที่เกิดขึ้นในการตั้งชื่อหมู่บ้าน ทั้งนี้งานวิจัยส่วนมาก มักศึกษา ในระดับพื้นที่อำเภอใดอำเภอหนึ่ง ในบางจังหวัด ซึ่งมักศึกษาชื่อตำบล หมู่บ้าน จากการค้นคว้าของผู้วิจัยพบว่ายังไม่มีการศึกษาในระดับชื่ออำเภอ หรือชื่อจังหวัด แต่บทความเรื่องนี้ผู้วิจัยจะศึกษาขนาดพื้นที่ที่ใหญ่กว่า คือในระดับของอำเภอ เพราะการตั้งชื่อสถานที่ขนาดใหญ่ดังเช่น อำเภอ นั้น ย่อมมีแนวโน้มในการที่จะเลือก ความหมายที่จะใช้ในการตั้งชื่อที่กว้างกว่าในระดับหมู่บ้าน หรือสถานที่เฉพาะอื่น ๆ เพราะอำเภอเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ซึ่งประกอบด้วยหลายตำบล และหลายหมู่บ้าน ดังนั้นการที่เลือกสรรชื่อที่เหมาะสมนั้น จึงจำเป็นต้องคัดเลือกชื่อที่จะแสดงให้เห็นถึง เอกลักษณ์หรือสิ่งที่แสดงความเป็นตัวตนของอำเภอนั้น ๆ ให้ชัดเจนที่สุด ซึ่งที่มาภาษาก็เป็นอีกประเด็นสำคัญที่มีส่วนในการแสดงตัวตนของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้ ผู้วิจัย จึงศึกษาที่มาภาษาในการตั้งชื่ออำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

5. ผลการศึกษา

ภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่ออำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย จำนวน 306 อำเภอ ใน 20 จังหวัด แสดงให้เห็นอิทธิพลทางภาษาที่มีผลต่อผู้อยู่อาศัย เช่น การใช้คำศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤต ภาษาเขมร อีกทั้งยังแสดงให้เห็นความ หลากหลายทางชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่ เช่น การใช้ภาษาถิ่นอีสาน

ภาษาไทย ภาษาเขมร จากการศึกษาที่มาภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อของแต่ละอำเภอ มีที่มาของภาษา พบว่าใช้ที่มาของภาษาที่ใช้ตั้งชื่อ 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาบาลี สันสกฤต และภาษาเขมร ลักษณะการใช้ภาษาในการตั้งชื่ออำเภอ มี 2 ลักษณะ คือ การใช้ภาษาเดียวในการตั้งชื่อ และการใช้ภาษา 2 ภาษาในการตั้งชื่อ ดังนี้

5.1 ชื่ออำเภอที่มาจาก 1 ภาษา

ชื่ออำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยส่วนใหญ่มักตั้งชื่อโดยใช้ภาษาเดียวเป็นหลัก ซึ่งผลการศึกษาพบว่าชื่ออำเภอที่มาจาก 1 ภาษานั้นมี จำนวน 240 ชื่อ และเป็นการตั้งชื่ออำเภอโดยใช้ภาษาไทยถิ่นอีสานมากที่สุด จำนวน 151 ชื่อ ภาษาที่ใช้รองลงมาก็คือภาษาบาลี สันสกฤต มีจำนวน 75 ชื่อและ ภาษาเขมร 14 ชื่อ

5.1.1 ภาษาไทยถิ่นอีสาน

ภาษาไทยถิ่นอีสาน หมายถึง ภาษาที่พูดโดยทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งอาจจะเป็นคำศัพท์เดียวกันกับภาษาไทยถิ่นอื่นหรือภาษาไทยกลาง เพราะเป็นภาษาที่มีความใกล้เคียงและมีการใช้คำศัพท์ร่วมเชื้อสายในภาษาตระกูลไท (Cognate words in Tai language family) ร่วมกัน

การตั้งชื่ออำเภอโดยใช้ภาษาถิ่นอีสาน จะพิจารณาคำศัพท์ภาษาไทยที่ชาวอีสานใช้กันเป็นปกติ และรวมไปถึงคำศัพท์บางคำที่แสดงให้เห็นว่าโดยส่วนมากแล้ว นิยมใช้คำเหล่านี้แทนอีกคำหนึ่งในภาคอื่น ๆ หรือคำศัพท์เหล่านี้สะท้อนถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ในท้องถิ่นอีสาน

นา	เป็นคำแสดงที่นา การทำนา
ห้วย	เป็นคำแสดงหมายถึง ธารน้ำ ลำธาร
หนอง	หมายถึง ที่ลุ่มน้ำขัง ภาคกลางใช้ บึง
ภู	หมายถึง ภูเขา ภาคกลางใช้ เขา
ปาก คนอีสาน	หมายถึง ปากแม่น้ำ
น้ำ	หมายถึง แม่น้ำ
เชียง	หมายถึง เมือง มาจากเสียง ช เชียง

คำ	หมายถึง ทอง
โนน	หมายถึง ที่สูง
ดง / ดุง	หมายถึง ป่า
วัง	หมายถึง วังน้ำ
กุด	หมายถึง ตาหน้า

คำศัพท์ข้างต้นที่ปรากฏในชื่ออำเภอของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยแสดงลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่หมายถึงแหล่งน้ำมากที่สุด ได้แก่ หนอง ปาก วัง ห้วย น้ำ บึง กุด และลักษณะภูมิประเทศที่เป็นป่า ได้แก่ ดง ดุง และชื่อต้นไม้ที่พบมากในอำเภอนั้น เช่น นาแก นาหว้า หมายถึง ต้นแก ต้นหว้า เป็นต้น

ชื่ออำเภอที่ตั้งชื่อโดยใช้ภาษาไทยถิ่นอีสานจำนวน 151 ชื่อ ได้แก่ นามน ร่องคำ เขาวง ห้วยเม็ก คำม่วง ท่าคันโท ห้วยผึ้ง นาคู นิคมคำสร้อย ดงหลวง ห้วยน้ำใหญ่ หนองสูง ขอนแก่น บ้านฝาง พระยืน หนองเรือ ชุมแพ น้ำพอง กระนวน บ้านไผ่ หนองสองห้อง ภูเวียง เขาสมนกวาง ภูผาม่าน หนองนาคำ เวียงเก่า บ้านเขว้า หนองบัวแดง หนองบัวระเหว ภูเขียว บ้านแท่น หัวตะพาน ท่าอุเทน บ้านแพง นาแก นาหว้า วังยาง ป่าติ้ว ค้อวัง คง บ้านเหลื่อม ด่านขุนทด โนนไทย โนนสูง ขามสะแกแสง บัวใหญ่ ชุมพวง สูงเนิน สีคิ้ว ปากช่อง โนนแดง วังน้ำเขียว เมืองยาง พระทองคำ บัวลาย ปากคาด บึงโขงหลง แกดำ เขียงยืน นาเชือก นาइन ชื่นชม คูเมือง กระสัง นางรอง หนองกี่ บ้านกรวด ปะคำ ชำนิ โนนดินแดง บ้านด่าน แคนดง ร้อยเอ็ด หนองพอก เขียงขวัญ พุ่งเขาหลวง เลย นาด้วง เขียงคาน ปากชม ด่านซ้าย นาแห้ว ภูเรือ วังสะพุง ภูกระดึง ภูหลวง ผาขาว หนองหิน หนองคาย ท่าบ่อ สังคม เฝ้าไร่ ปรางค์กู่ ห้วยทับทัน น้ำเกลี้ยง วังหิน พังโคน บ้านม่วง สองดาว เต่างอย ภูพาน นาแกกลาง นาหว้า ท่าชุม จอมพระ กาบเชิง บัวเขต หนองหาน พุ่งฝน วังสามหมอ บ้านดุง (มาจากคำว่า บ้านดง) หนองแสง นาบูล ภูแก้ว น้ำยืน ม่วงสามสิบ ตาลชุม นาตาล เล้าเสือโก้ก น้ำขุ่น ดอนจาน คำชะอี เลิงสาง สว่างคอม กุดข้าวปุ้น เปือยน้อย แวงใหญ่ แวงน้อย ชำสูง บ้านแฮด แก้งคร้อ ชับใหญ่ กุดชุม เลิงนกทา เขกา บึงคล้า กุดรัง โพนทอง โพนทราย หนองฮี ท่าลี่ กุดบาก น้ำอูน โพนนาแก้ว หนองบัวลำภู โนนสัง คำตากลา ยางตลาด แก้งสนามนาง และคำเชื่อนแก้ว

ผลการศึกษาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การใช้ภาษาไทยถิ่นอีสานในการตั้งชื่ออำเภอนั้น คนในท้องถิ่นการเลือกตั้งบ้านเรือนตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ เช่น โนน โพน ท่า ภู ดุง น้ำ ซึ่งเป็นภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมแก่การดำรงชีวิตมาใช้ในการตั้งชื่อ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การใช้ชื่อภาษาอีสานมิได้เป็นเพียงการแสดงตัวตนของคนอีสานผ่านภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อเท่านั้น หากยังแสดงให้เห็นภูมิปัญญาของคนอีสานในการเลือกทำเลที่ตั้งในการตั้งถิ่นฐานที่สอดคล้องกับลักษณะการดำรงชีวิต กล่าวคือ คนอีสานส่วนใหญ่ทำนาปี จึงนิยมตั้งบ้านเรือนในพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การทำนา นอกจากนั้นลักษณะพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังเป็นที่ราบสูง ที่เนิน หรือภูเขาขนาดใหญ่สูงมากนัก จึงเหมาะกับการตั้งถิ่นฐานที่สัมพันธ์กับการหาอาหารหรือของป่า

5.1.2 ภาษาบาลีสันสกฤต

ภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาที่มีอิทธิพลในสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน โดยเข้ามาในสังคมไทยผ่านความเชื่อทางพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ส่งผลให้คนไทยมีการใช้ภาษาบาลีสันสกฤตจำนวนไม่น้อย และในการตั้งชื่ออำเภอ ก็มีการคำบาลีสันสกฤตในการตั้งชื่อเช่นกัน

ชื่ออำเภอที่ตั้งด้วยภาษาบาลีสันสกฤตมีจำนวน 75 ชื่อ ได้แก่ เมืองกาฬสินธุ์ กมลาไสย สหัสขันธ์ เมืองมุกดาหาร อุบลรัตน์ พล มัญจาคีรี ชนบท เมืองชัยภูมิ เกษตรสมบูรณ์ จตุรัส เทพสถิต ชานุมาน ปทุมราชวงศา พนา เรณูนคร ศรีสงคราม เมืองยโสธร เมืองนครราชสีมา ครบุรี จักราช โชคชัย เทพารักษ์ สีดา ศรีวิไล เมืองมหาสารคาม โกสุมพิสัย กันทรวิชัย พยัคฆภูมิพิสัย วาปีปทุม เมืองบุรีรัมย์ เกษตรวิสัย ปทุมรัตน์ จตุรพักตรพิมาน ธวัชบุรี โพธิ์ชัย เสลภูมิ สุวรรณภูมิ เอราวัณ รัตนวาปี ศรีสะเกษ กันทรารมย์ กันทรลักษ์ ราษีไศล อุทุมพรพิสัย ศรีรัตนะ เบญจลักษ์ พยุห์ โพธิ์ศรีสุวรรณ เมืองสกลนคร กุสุมาลย์ วาริชภูมิ วานรนิวาส สุวรรณคูหา ชุมพลบุรี ปราสาท รัตนบุรี ศีขรภูมิ สังขะ ศรีณรงค์ เมืองอุดรธานี กุมภวาปี ศรีธาตุ พิบูลย์รักษ์ ประจักษ์ศิลปาคม เมืองอุบลราชธานี เขมราฐ เดชอุดม บุนนาค พิบูลมังสาหาร สิรินคร พรรณานิคม เสนางคนิม กักดีชุมพล และศรีเชียงใหม่

จากชื่ออำเภอข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าคนท้องถิ่นรับวัฒนธรรมทางภาษามาใช้ในการตั้งชื่ออำเภอ กล่าวคือ ภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาที่ใช้บันทึกหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาอีกทั้งยังเป็นภาษาที่ถ่ายทอดศิลปวิทยาหลายแขนงจากวัฒนธรรมอินเดีย (ประคอง นิมมานเหมินท์ และคณะ, 2555: 144) การที่คนนำภาษาบาลีสันสกฤตมาใช้ตั้งชื่อ จึงแสดงให้เห็นถึงการรับวัฒนธรรมอินเดียและเชื่อว่าภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาของเทพเจ้า เป็นภาษาศักดิ์สิทธิ์ (วัลยา ช้างขวัญยืน และคณะ, 2555: 101) ดังนั้น การใช้ภาษาบาลีสันสกฤตมาตั้งชื่ออำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงมีผลต่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย เช่น โพนชัย พิบูลมังสาหาร เดชอุดม

5.1.3 ภาษาเขมร

ภาษาเขมรนับว่าเป็นอีกภาษาหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อคนไทย เพราะไม่เพียงความสัมพันธ์ทางอำนาจในอดีตเท่านั้น หากยังเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีพื้นที่ติดกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยอีกด้วย ดังนั้นการตั้งชื่ออำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงมีการใช้ภาษาเขมรตั้งชื่อ ดังผลการศึกษาที่พบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการตั้งชื่ออำเภอด้วยภาษาเขมรจำนวน 16 ชื่อ ได้แก่

สมเด็จพระ	อำนาจเจริญ	ลืออำนาจ	ประทาย (แปลว่า บ่อม ค่าย)
พิมาย (แปลว่า ผู้ปราศจากมายา)	พุทไธสง (มาจากคำว่า บัน ทายสรอง แปลว่า กำแพงสูง)	จังหัน	สตึก (แปลว่า เมืองน้ำ) พนมไพร สุรินทร์
สนม	ลำดวน	เพ็ญ	สำโรง
ลำทะเมนชัย (มาจากคำว่า ฐเมญตริย แปลว่า พันปลา)			
ละหานทราย (มาจากคำว่า รหาล แปลว่า ห้วย หรือธารน้ำ)			

นอกจากภาษาบาลีสันสกฤตแล้ว ภาษาเขมรก็เป็นอีกภาษาหนึ่งที่คนอีสานนำมาใช้ตั้งชื่อซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยกับประเทศกัมพูชามีความสัมพันธ์กันผ่านการรับภาษามาใช้ในการตั้งชื่อ และแสดงให้เห็นถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้อีกด้วย

5.2 ชื่ออำเภอที่มีที่มาจาก 2 ภาษา

ชื่ออำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย นอกจากจะมีที่มาจากภาษาเดียวกันแล้ว ในบางอำเภอมีการตั้งชื่ออำเภอด้วยการประสมภาษา 2 ภาษา มีจำนวน 66 ชื่อ ผลการศึกษาที่พบว่า ชื่ออำเภอที่เกิดจากการประสมกันระหว่างภาษาไทยถิ่นอีสาน และ ภาษาบาลี สันสกฤต พบมากที่สุดที่จำนวน 38 ชื่ออำเภอ รองลงมาคือ ภาษาบาลีสันสกฤต และ ภาษาเขมร จำนวน 16 ชื่ออำเภอ และภาษาไทยถิ่นอีสาน และ ภาษาเขมร จำนวน 12 ชื่ออำเภอ

5.2.1 ภาษาไทยถิ่นอีสาน + ภาษาบาลี สันสกฤต

มีทั้งหมด 38 ชื่อ ได้แก่

สามชัย	สีชมพู	โนนศิลา	คอนสวรรค์
คอนสาร	ทรายมูล	ปักธงชัย	หนองบุญมาก
บึงกาฬ	โซพิสัย	ยางสีสุราช	ประโคนชัย
ลำปลายมาศ	นาโพธิ์	หนองหงส์	ห้วยราช
โนนสุวรรณ	บ้านใหม่ไชยพจน์	เมยวดี	โพธิ์ตาก
บึงบุรี	โนนคูณ	ภูสิงห์	เมืองจันทร์
ศิลาลาด	ศรีบุญเรือง	เขวาสินรินทร์	โนนนาเวียง
ไชยวาน	ศรีเมืองใหม่	โพธิ์ไทร	ทุ่งศรีอุดม
ดอนตาล	โพนสวรรค์	โพนพิสัย	ฆ้องชัย
โคกศรีสุพรรณ	โคกโพธิ์ไชย		

จากชื่ออำเภอข้างต้น คำที่แสดงตัวเอียง นั้นเป็นคำศัพท์ที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต และอักษรตัวปกติเป็นคำที่มาจากภาษาไทยถิ่นอีสาน จะพบว่า ชื่ออำเภอแต่ละชื่อนั้น บางชื่อมีคำที่มาจากภาษาแต่ละภาษาเพียง 1 คำ หรืออาจมีมากกว่า 1 คำ และคำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤตนั้นปรากฏครบทุกตำแหน่งในชื่ออำเภอ ไม่ว่าจะเป็นส่วนต้น ส่วนกลาง หรือว่าส่วนท้าย

5.2.2 ภาษาบาลี สันสกฤต + ภาษาเขมร

มีทั้งหมด 16 ชื่อ ได้แก่

บำเหน็จณรงค์	นครพนม	ธาตุพนม	พรเจริญ
บรบือ (มาจากคำว่า กระบือ) พลับพลาชัย	อาจสามารถ	ศรีสมเด็จ	
บุขันธ์ (บุ มาจากคำว่า โคก) อากาศอำนวย	เจริญศิลป์	วารินชำราบ	
สว่างวีระวงศ์	เฉลิมพระเกียรติ	ตระการพืชผล	มหาชนะชัย

จากชื่ออำเภอข้างต้น คำที่แสดงตัวเอียง นั้นเป็นคำศัพท์ที่มาจากภาษาเขมร และตัวอักษรตัวปกติเป็นคำภาษาบาลี สันสกฤต จะพบว่า คำที่มาจากภาษาเขมรนั้น ปรากฏครบทุกตำแหน่งในชื่ออำเภอ ไม่ว่าจะเป็นส่วนหน้า หรือส่วนท้าย

5.2.3 ภาษาไทยถิ่นอีสาน + ภาษาเขมร

มีทั้งหมด 12 ชื่อ ได้แก่

เนินสง่า	นาทม	ไทยเจริญ	ห้วยแถลง
ขามทะเลสอ	เมืองสงวน	ไพรบึง	ขุนหาญ
สว่างแดนดิน	สำโรงทาบ	พนมดงรัก	โนนสะอาด

จากชื่ออำเภอข้างต้น คำที่แสดงตัวเอียง เป็นคำศัพท์ที่มาจากภาษาเขมร และตัวอักษรตัวปกติเป็นคำที่มาจากภาษาไทยถิ่นอีสาน จะพบว่า คำที่มาจากภาษาเขมรนั้นปรากฏครบทุกตำแหน่งในชื่ออำเภอ ไม่ว่าจะเป็นส่วนหน้า ส่วนกลาง หรือส่วนท้าย

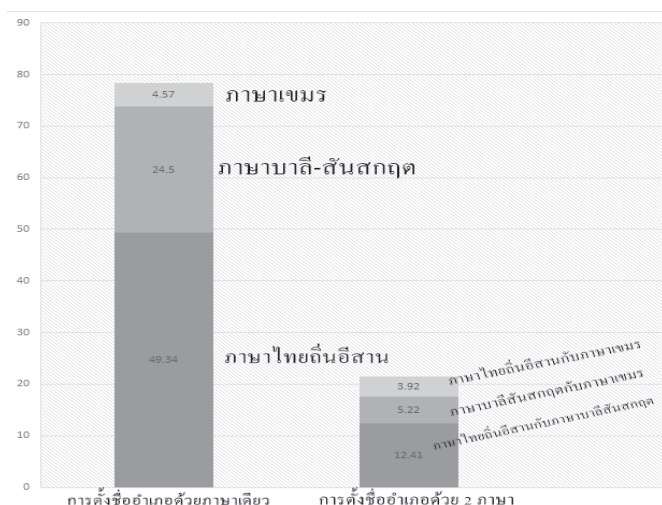
จากการศึกษาในประเด็นภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่ออำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าการตั้งชื่ออำเภอที่มาจากภาษาเดียวมีจำนวนมากที่สุด และภาษาไทยถิ่นอีสานเป็นภาษาที่นิยมนำมาใช้ตั้งชื่อ มากที่สุด ส่วนการตั้งชื่ออำเภอที่เกิดจากการประสมกันของสองภาษา พบว่า ภาษาไทยถิ่นอีสาน + ภาษาบาลี สันสกฤต เป็นสองภาษาที่นำมาใช้ประสมกันเพื่อตั้งชื่ออำเภอมากที่สุด

นอกจากนี้ การใช้ภาษา 2 ภาษามาใช้ในการตั้งชื่อ แสดงให้เห็นว่า ผู้อาศัยได้รับอิทธิพลทางภาษาจากภาษาอื่น ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาบาลีสันสกฤต และภาษาเขมร จากการอาศัยอยู่ร่วมกันของคนอีสานและคนชาติพันธุ์อื่น โดยเฉพาะในตอนใต้ของภูมิภาค ได้แก่ บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ซึ่งเป็นไทยเขมรและพูดภาษาเขมรรวมถึงมีการใช้คำศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤตอย่างแพร่หลายในพื้นที่ดังกล่าว และโดยรอบ ดังนั้น การรับวัฒนธรรมภาษาอื่นดังกล่าว จึงสะท้อนให้เห็นได้จากภาษาที่ใช้ตั้งชื่ออำเภอ

6. สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาข้างต้นพบว่าชื่ออำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีที่มาจาก 3 ภาษา ในลักษณะที่แตกต่างกัน คือ มีการใช้ภาษาเดียว หรือมีที่มาจากภาษาอื่น ร่วมกับภาษาไทยถิ่นอีสาน อย่างไรก็ตามพบว่ามีการใช้คำภาษาไทยถิ่นอีสานมากที่สุด ทั้งแบบที่พบเป็นภาษาเดียว หรือใช้ร่วมกับภาษาอื่น รองลงมาคือภาษาบาลี สันสกฤต และภาษาเขมรตามลำดับ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1 ต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 ที่มาภาษาในการตั้งชื่ออำเภอของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการศึกษาภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่ออำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากข้อมูลชื่ออำเภอ 306 อำเภอใน 20 จังหวัด พบว่า มีการใช้ภาษาตั้งชื่ออำเภอ 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาบาลีสันสกฤต และภาษาเขมร โดยแบ่งเป็น 2 เกณฑ์หลักๆ ได้แก่ อำเภอที่ปรากฏชื่อ 1 ภาษา และอำเภอตั้งจาก 2 ภาษา โดยพบว่า อำเภอที่ตั้งจากภาษาเดียวมีจำนวนมากที่สุด คือ 240 อำเภอ โดยพบภาษาไทยอีสานมากที่สุด คือ 151 อำเภอ รองลงมา คือ ภาษาบาลีสันสกฤต 75 อำเภอ และภาษาบาลีสันสกฤต 14 อำเภอ ส่วนอำเภอที่ตั้งชื่อด้วยภาษา 2 ภาษา พบจำนวน 66 อำเภอ โดยพบว่า มีการใช้ภาษาไทยอีสานปนกับภาษาเขมรและภาษาบาลีสันสกฤตในระดับที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ภาษาไทยถิ่นอีสานในฐานะที่เป็นภาษาประจำท้องถิ่นมีประชาชนพูดภาษาไทยถิ่นอีสานในฐานะภาษาแม่มากที่สุด รองลงมาคือภาษาเขมรถิ่นไทย ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ใน 3 จังหวัด ได้แก่ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ อย่างไรก็ตาม ประชาชนที่พูดภาษาเขมรถิ่นไทยเป็นภาษาแม่ก็สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยถิ่นอีสานได้ เนื่องจากลักษณะการอาศัยร่วมกันเป็นกลุ่มในระดับหมู่บ้านนั้น ชาวบ้านที่พูดภาษาไทยถิ่นอีสานและภาษาเขมรถิ่นไทย สามารถอาศัยอยู่ในหมู่บ้านหรือชุมชนเดียวกันได้ จึงพบว่าในการตั้งชื่ออำเภอที่มาจาก 2 ภาษานั้น จึงพบว่า มีการใช้ภาษาเขมรปนกับภาษาไทยถิ่นอีสาน หรือภาษาไทยถิ่นอีสานปนกับภาษาบาลีสันสกฤต ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากภาษาเขมรที่ใช้ภาษาบาลีสันสกฤตปนอยู่ในภาษาเขมรเป็นจำนวนมากอยู่ก่อนแล้วก่อนจะมาปนในภาษาไทยถิ่นอีสาน

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การตั้งชื่ออำเภอโดยใช้ภาษาไทยถิ่นอีสานจำนวนมากที่สุดนั้น มาจากชื่อดั้งเดิมของคนในท้องถิ่นที่ตั้งชื่อตามคำเรียกสภาพภูมิศาสตร์ที่ตนอาศัยอยู่ เช่น โนน โคก หนอง ซึ่งคำเหล่านี้ล้วนอธิบายสภาพที่อยู่อาศัยที่เป็นลักษณะที่ราบสูงหรือที่เนิน หรือ มีหนองน้ำ ส่วนการตั้งชื่อบาลีสันสกฤตที่พบรองลงมา เนื่องจากผู้อาศัยพูดภาษาเขมรในบางจังหวัดและมีอิทธิพลของภาษาบาลีสันสกฤตอยู่มาก รวมถึงการภาษาเพื่อแสดงความเป็นสิริมงคลให้แก่ผู้อาศัย เช่น สุวรรณภูมิ โชคชัย เดชอุดม ส่วนการตั้งชื่อด้วยภาษาเขมรที่พบน้อยที่สุดนั้น เพราะชาวเขมรที่อาศัยอยู่ทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนิยมใช้ภาษาบาลีสันสกฤตในการตั้งชื่อที่อยู่อาศัยของตน

รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียน

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

E-mail: wathle@kku.ac.th

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

E-mail: jratta@kku.ac.th

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ อารีย์พัฒนไพบุลย์. (2534). **การวิเคราะห์ชื่อหมู่บ้านในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย**. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

กรมการปกครอง. (2559). **อำเภอดอกคอม** (Online). จาก www.amphoe.com. เข้าถึงเมื่อ 5 ตุลาคม 2559

ไกด์พงษ์. (2550). **ประวัติอำเภอ เนชั่น บล็อก** (Online). จาก <http://www.oknation.net/blog>. เข้าถึงเมื่อ วันที่ 5 ตุลาคม 2559.

โสมสุภาวงศ์ ทองปลิว. (2534). **การศึกษาความหมายชื่อหมู่บ้านและตำบลในอำเภอเมือง จังหวัดเลย**. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ไทยตำบล. (2559). **ไทยตำบลดอกคอม** (Online). www.thaitanbon.com, 5 ตุลาคม 2559. <http://www.oknation.net/blog>. เข้าถึงเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2559.

ประคอง นิมมานเหมินท์ และคณะ. (2555). **บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 4 : วัฒนธรรมการใช้ภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาบันภาษาไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

- ไพฑูรย์ ปิยะปกรณ์. (2537, กรกฎาคม – ธันวาคม). ภูมินามการตั้งถิ่นฐานหมู่บ้านชนบท
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : วิเคราะห์รูปแบบทางภูมิศาสตร์ของนามทั่วไป.
วารสารภาษาและวัฒนธรรม, 13 (2), 49 – 60.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**.
กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- วนิดา ตรีสินธุรส. (2534). **ชื่อบ้านนามเมืองในเขตอำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา**. ปรินิพนธ์ศิลปะ ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- วัลยา ช้างขวัญยืน และคณะ. (2555). **บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2 : การสร้างคำและการยืมคำ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สถาบันภาษาไทย สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุจิตต์ลักษณ์ ดีผดุง. (2543) ชื่อหมู่บ้านในจังหวัดนครปฐม. **วารสารภาษาและวัฒนธรรม**, 19(1), 51 – 76.
- สุปิยา ทาปทา และทัศน์ ทศนียานนท์. (2550). **ชื่อบ้านนามเมือง ในเขตอำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี**. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2533). **พจนานุกรมภาษาถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.
- สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (2559). **จังหวัดอุบลราชธานี** (Online).
จาก <http://www.lib.ubu.ac.th/>. เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2559.
- อภิศักดิ์ โสมอินทร์. (2520). **ภูมิศาสตร์อีสาน**. ภูมิศาสตร์, 88-93. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.